

بررسی و سنجش میزان مشارکت مردم و نقش آن در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان سلطانعلی شهرستان گنبدکاوس)

علی اکبر نجفی کانی* - استادیار دانشگاه گلستان، گروه جغرافیا، گلستان، ایران
محمد میرزا علی - دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گلستان، ایران

پذیرش نهایی: ۹۱/۹/۲۵

دریافت مقاله: ۹۱/۲/۹

چکیده

مشارکت و فرهنگ یاریگری ریشه در تاریخ دیرینه ملت ایران دارد و جزئی از فرهنگ سنتی در ادبیات توسعه به شمار می‌رود. این مفهوم از دهه ۱۹۴۰ مورد توجه تمام کشورها قرار گرفت و در دهه ۱۹۷۰ میلادی با طرح مفاهیمی چون توسعه اقتصادی، اجتماعی و توسعه پایدار اهمیت بیشتری در محافل علمی و اجرایی یافت و اکنون از آن به عنوان حلقه گمشده فرآیند توسعه یاد می‌کنند. بر این اساس تحقیق حاضر با توجه به اهمیت موضوع مطروحه، سعی دارد تا روستاهای دهستان سلطانعلی از شهرستان گنبدکاوس را به صورت تطبیقی مورد مطالعه قرار دهد. این تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی و میدانی بوده و برای سنجش مؤلفه‌های تحقیق از آزمون‌های کای اسکوتر، تحلیل‌های همبستگی، تحلیل واریانس، رگرسیون لجستیک و کروسکال والیس استفاده گردید و نتایج حاصله، حاکی از آن است که بین سطح و جایگاه اقتصادی و اجتماعی مردم با میزان مشارکت آنان در راستای توسعه روستایی، در سطح بسیار بالا و قابل قبولی رابطه معناداری وجود داشته و علاوه بر آن میزان مشارکت مردم، نقش کلیدی در توسعه نواحی روستایی ناحیه مورد مطالعه ایفا می‌کند.

واژگان کلیدی: مشارکت، روستاییان، توسعه روستایی، توسعه پایدار، دهستان سلطانعلی.

شروېشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي
پرتمال جامع علوم انساني

۱. مقدمه

موضوع مشارکت (در معنا و مفهوم چند بُعدی آن) امروزه از موضوعات بسیار پُراهمیت در توسعه و پیشرفت محسوب می‌گردد (Simpson, B. & Cala, C., 2001:1). بیان ضرورت‌ها و روش‌های فراهم آوردن موجبات مشارکت مردم در تغییر و تحول جوامع، راهگشای بسیار مؤثر برای صاحب نظران، دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و مجریان طرح‌ها و پروژه‌های روستایی به ویژه در زمینه برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌های توسعه پایدار روستایی خواهد بود. بنابراین «مشارکت در توسعه پایدار روستایی یکی از اندیشه‌های کارساز برای توسعه به‌شمار می‌رود» (Lowe et.al, 1999:14) و جزء هسته اصلی اجتماعات روستایی برای توسعه می‌باشد (ضابطیان، ۱۳۸۲).

امروزه اهمیت توسعه پایدار روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه و پیشبرد کشورها بر هیچ کس پوشیده نیست. کارشناسان و دست‌اندرکاران امر، تحقق این مهم را بیش از هر چیز در گرو توسعه منابع انسانی می‌دانند. به بیان دیگر، ایجاد تغییر و توسعه پایدار در جامعه روستایی قبل از هر چیز به عمل و عکس‌العمل انسانی بستگی دارند (FAO, 1989:1-3). از این رو، مشارکت روستاییان در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی، به عنوان تبلور عینی رفتارهای مطلوب انسانی مطرح می‌گردد. نگرش سیستمی به «توسعه پایدار روستایی» مشارکت تمامی اقشار روستاییان اعم از زن و مرد، پیر و جوان را پیش‌نیاز دستیابی به اهداف توسعه می‌داند. در این میان مشارکت در برنامه‌های آموزشی، ترویجی و برنامه‌های عمران روستایی، به مثابه یکی از عوامل انکارناپذیر فرآیند توسعه پایدار روستایی، ضروری و مهم است (حسینی‌نیا، ۱۳۷۸: ۲۴). بنابراین مشارکت و رویکرد مشارکتی، هم به عنوان وسیله و هم به عنوان یکی از اهداف توسعه (گای، ۱۹۸۸: ۵۶) یکی از مشکل‌ترین و بحث‌انگیزترین موضوع در زمینه توسعه و پایداری آن است. روستاییان زمانی کاری را از آن خود می‌دانند و در انجام آن مسئولیت و تعهد می‌پذیرند که در تمام موارد و جنبه‌های برنامه درگیر باشند و آزادانه نظر بدهند (ملک محمدی، ۱۳۷۴: ۵۸) و در طرح آن مورد مشورت قرار گرفته و یا در جریان برنامه‌ریزی و پیگیری فرآیند آن، فعالانه شرکت کرده باشند. بنابراین مشارکت یکی از پشتوانه‌های متین در مدیریت روستا است و شرکت دادن افراد در سرنوشت خویش، نه لطف، محبت و موهبتی است که دولت‌ها به مردم (روستاییان) عطا می‌کنند و نه منت گذاشتن به گردن آنها، بلکه حق ایشان و ضرورت جامعه است.

مشارکت مردم در هر یک از مراحل و انواع طرح‌ها و برنامه‌ها به ویژه برنامه‌های آبادانی باعث بهبود شرایط عمومی روستا، توزیع قدرت و بالا رفتن سطح امید به زندگی می‌شود و موجب می‌گردد که سیستم تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و مدیریت دولتی متمرکز به سمت مدیریت محلی و از پایین به بالا (توسعه مشارکتی) با توجه به نیازها، امکانات، توانمندی‌ها و اولویت‌هایشان سوق یابد (قاسمی، ۱۳۸۱: ۳۸). تجربه نشان داده است که طرح‌ها و برنامه‌های دولتی به ویژه برنامه‌های توسعه پایدار (شهری یا روستایی) بدون جلب مشارکت مردمی، حالت کم‌رنگی به خود می‌گیرند. علاوه بر آن، مهم‌ترین مزیت مشارکت بهره‌برداران، حفاظت و کنترل عرصه‌های ایجاد شده است که در تداوم بهره‌برداری و ایجاد بستر مناسب و مساعد نقش مهمی برعهده دارد. بنابراین روش‌ها و رویکردهای مشارکتی برای ایجاد انگیزش در مردم، به‌ویژه روستاییان و اقشار فرودست جامعه، یکی از راهبردهای مورد توافق برنامه‌ریزان توسعه پایدار روستایی است. برای این‌که روستاهای کشور توسعه پایدار یابند،

باید به روستاییان و کشاورزان بها داده شود (عادلی، ۱۳۸۹: ۴۵-۴۳)، ولی متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود که در یک منطقه طرح‌های آبادانی اجرا می‌شود، بدون این‌که روستاییان آن منطقه در جریان امور قرار گیرند. پس از اتمام برنامه‌ها و پروژه‌ها، به دلیل عدم مشارکت دادن روستاییان در جریان تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، استقبالی دراستفاده و بهره‌برداری از آن بعمل نمی‌آید. برای این‌که چنین مشکلی بروز نکند، باید هنگام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، روستاییان مشارکت داشته باشند و حتی از آنها خواسته شود که در مرحله اجرا، نگهداری و ارزیابی نیز به صورت فعال شرکت کنند. از این‌رو سوال اصلی پژوهش حاضر این است که مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های مختلف روستایی به چه میزان بوده و عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان کدام است؟ لذا با عنایت به سوال اصلی این پژوهش فرضیه‌ای به شرح زیر مطرح شده که نگارندگان سعی در اثبات آن دارند: بین سطح و جایگاه اجتماعی و اقتصادی مردم با میزان مشارکت روستاییان در زمینه‌های عمرانی، خدماتی و زیست محیطی و متعاقباً توسعه پایدار نواحی روستایی رابطه معنی داری وجود دارد.

۲. مروری بر ادبیات تحقیق

مشارکت بعنوان یک فرآیند اجتماعی، عام، جامع، چندبُعدی و چندفرهنگی است که سعی دارد همه گروه‌های مردم را در مراحل توسعه شرکت دهد (کائوتری، ۱۳۷۹: ۳۵). در مشارکت به مردم این فرصت داده می‌شود که در ساختن آینده و تعیین سرنوشت خویش سهیم و شریک گردند (Sastry, 1997: 12). از دید فلسفی، بنیادی‌ترین اندیشه زیرساز مشارکت، پذیرش اصل برابری افراد است (طوسی، ۱۳۷۰: ۶). اندیشه دیگر آن است که مشارکت فرآیندی است که از راه آن، افراد به دگرگونی دست می‌یابند، دگرگونی را خود پدید می‌آورند و با دگرگونی، بودن‌های خود به شدن‌های دلخواه تبدیل می‌کنند (پایان، ۱۳۷۴: ۱۱۱-۱۱۰). بنابراین مشارکت به عنوان یکی از ساز و کارهای اعمال قدرت، تعهدی فعالانه، آگاهانه، آزادانه و مسئولانه می‌باشد و در جهت معنی دادن به عمل و حرکت اجتماعی بوده و با شرکت دادن اشخاص در فعالیت‌های گروهی، دستیابی به هدف‌های گروهی و جمعی تحقق می‌یابد (صادقلو، ۱۳۸۸: ۲۲). به همین منظور برای موفقیت در شیوه مدیریت (برنامه‌ریزی و اجرا) و ارزیابی مشارکت‌پذیری مردم در روستا از جمله در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی، پیش شرط‌هایی لازم است که عبارتند از: ۱. درگیر نمودن مردم با تأکید بر توجه به گروه‌های حاشیه‌ای در فعالیت‌های توسعه (پایدار) روستا، ۲. تأکید بر پیشینه فرهنگ و دانش بومی، ۳. آزادی روستاییان درانتخاب، ۴. تقویت روحیه مشارکت و تعاون، ۵. توسعه سازمان‌های محلی، مانند شوراهای ده، ۶. ایجاد زمینه همکاری دولت و مردم (افتخاری، سجاسی و عینالی، ۱۳۸۶: ۱۴). بنابراین هدف از ایجاد انگیزه و زمینه‌های مشارکت در مردم روستایی؛ فراهم ساختن زمینه‌های حرکت از رویکردهای توسعه «بالا به پایین» به رویکرد مردم‌محور و توسعه «پایین به بالا» است، که از اصول اساسی توسعه پایدار می‌باشد.

جهت دستیابی به پایداری مکانی- فضایی و همچنین پایداری اجتماعی- اقتصادی نیاز به اتخاذ رویکرد توسعه پایدار به عنوان یک رویکرد همه‌جانبه می‌باشد. برای رسیدن به این نتیجه، نیازمند این می‌باشیم که آیا جامعه ما ظرفیت‌ها، توانایی‌ها، امکانات و قابلیت‌ها به لحاظ ابعاد مختلف توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) که تسهیل و تحریک مردم برای مشارکت از ملزومات

آن می‌باشد، را امکان پذیر می‌سازد (Lize, 2000: 379). چمبرز طرفدار مشارکت مردم در طرح‌ها و برنامه‌های عمران و آبادانی است و تأکید می‌کند، که این مشارکت باید داوطلبانه باشد. همچنین وی چهار عامل مهم زیر را در گرایش مردم به مشارکت مؤثر می‌داند؛ ۱. فعالیت‌های داخل روستا باید به مردم آن سپرده شود، ۲. انتقال تکنولوژی‌ها باید از طریق مربیان و مروجان با سابقه در میان روستاییان انجام گیرد، ۳. کار تحلیل مسایل روستایی در پروژه‌ها به روستاییان واگذار شود، ۴. رفتار و نگرش بالایی‌ها (برنامه ریزان و مجریان) درباره مردمان روستا نیز عامل گرایش به مشارکت محسوب می‌شود (چمبرز، ۱۳۷۸: ۱۲۹). در همین راستا چیرت و ماسلی معتقدند، برای ارتقاء مشارکت روستاییان در پروژه‌های توسعه روستایی به طور اعم و توسعه پایدار روستایی به طور اخص، ابزارهای کلیدی مختلفی وجود دارد که عبارتند از؛ ۱. جلسات عمومی برای آماده‌سازی مردم جهت مشارکت، ۲. آموزش بزرگسالان، ۳. ارزشیابی‌های محلی توسط روستاییان، ۴. نمایشگاه‌های مربوط به مسایل روستایی، ۵. رسانه‌ها و ارتباطات از راه دور (Lowe, et.al, 1999: 29).

ردی و همکاران با بررسی میزان مشارکت مردم در کارهای داوطلبانه معتقدند که پنج عامل عمده در این مسیر تأثیرگذار می‌باشند، که شامل؛ ۱. مرحله چرخه حیاتی (سن، وضعیت تأهل و...)، ۲. پایگاه اجتماعی، اقتصادی (سطح درآمد، نوع شغل و...)، ۳. عوامل اجتماعی، فیزیکی (جنس، قومیت و...)، ۴. نوع نگرش‌های افراد (مسئولیت‌پذیری، داشتن روحیه همکاری و تعاون و...)، ۵. صفات و خصوصیات شخصیتی (رضایت‌شغلی، انگیزه پیشرفت و...) (Reddy, et.al, 1973: 37). البته در راستای نیل به مشارکت‌پذیری مردم، موانعی نیز وجود دارد که مهمترین آنها از نظر اوکلی و مارسدن عبارت است از؛ ۱. موانع عملی (شامل نامرتب بودن پروژه‌ها با نیازهای مردم، ناآگاه بودن مسئولین اجرایی به مسائل عمومی و اجتماعی روستاها و...)، ۲. موانع فرهنگی (شامل محافظه‌کاری و نداشتن روحیه اعتماد به نفس، وجود اختلافات محلی و...)، ۳. موانع ساختاری (شامل حاکم بودن روابط قدرت، نظام برنامه‌ریزی کاملاً متمرکز و...) (اوکلی و مارسدن، ۱۳۷۰: ۴۶).

همچنین جانستون و دیورا نیز علاوه بر موانع مشارکتی فوق، عواملی از قبیل محدودیت‌های مالی و زمانی، تغییرات اجتماعی و تکنیکی و نیز وضعیتی-جمعیتی؛ از قبیل مکانات حمل و نقل، آب و هوا و نیز سطح آموزشی و موقعیت جغرافیایی را جز موانع مشارکتی مردم در راستای برنامه‌های اجرایی می‌دانند (صباغیان، ۱۳۷۱: ۱۲). سوان سون نیز در بررسی‌های خود در خصوص علل عدم مشارکت روستاییان به این نتیجه رسیده است که علل اصلی عدم مشارکت آنان در طرح‌هایی که در روستاها اجرا می‌شود؛ عدم تناسب آهنگ حرکت آنها با میزان آمادگی روستاییان و عدم تناسب پروژه‌ها با سطح معلومات و مهارت‌های مشارکت‌کنندگان و نیز عدم مشارکت روستاییان در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها می‌باشد. بدین نحو که تصمیم‌گیری برای تدوین طرح‌های روستایی به‌جای آن که همراه با گروه (روستاییان) اتخاذ شده باشد، برای گروه (روستاییان) صورت گرفته است (سوان سون، ۱۳۷۰: ۳۴۶). بنابراین اگر روستاییان در برنامه‌های توسعه پایدار روستایی، مشارکتی نداشته باشند، کار مسئولین دشوار می‌شود و اگر روستاییان به مشارکت در برنامه‌ریزی‌ها و برنامه‌ها تشویق نشوند، نمی‌توان به موفقیت این برنامه‌ریزی‌ها و برنامه‌ها امیدوار و شاهد توسعه پایدار روستایی شد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

در این پژوهش از روش‌های اسنادی (کتابخانه‌ای) و عمدتاً پیمایشی و روش توصیفی-تحلیلی به منظور امکان‌سنجی و ارزیابی مشارکت مردمی استفاده شده است، به نحوی که از طریق تجزیه و تحلیل آماری (آمار پارامتریک و ناپارامتریک در نرم افزار SPSS میزان تأثیرگذاری سطح و جایگاه اجتماعی و اقتصادی مردم در میزان مشارکت آنان در برنامه‌ها و برنامه ریزی‌های توسعه پایدار روستایی و متعاقباً میزان توسعه یافتگی روستاها تبیین گردید. جامعه آماری مورد مطالعه مشتمل بر دو گروه سرپرست خانوارهای روستایی و مدیران محلی (شوراها و دهیاران) روستاهای دهستان سلطانعلی است که در چهار خوشه روستاهای حومه شهری، روستاهای ترکمن نشین بزرگ اندام، روستاهای ترکمن نشین متوسط اندام و روستاهای سیستمی نشین کوچک اندام هستند، انتخاب شدند. نمونه آماری این پژوهش شامل ۱۵۰ نفر از سرپرستان خانوارها و ۶۴ نفر از مدیران محلی روستایی هستند که با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه‌ها در روستاهای مذکور به شیوه نمونه گیری خوشه‌ای انتخاب شده و در نهایت سرپرست خانوارهای روستایی نیز به صورت نمونه گیری تصادفی ساده تعیین و انتخاب شدند. مهمترین آزمون‌های مورد استفاده در آمار توصیفی شامل فراوانی‌ها، میانگین‌ها بوده و در آمار استنباطی نیز از رگرسیون‌های خطی و لوجستیک، تحلیل واریانس (آزمون F/ دانکن)، آزمون‌های ناپارامتریک کای اسکور، همبستگی اسپیرمن و آزمون ناپارامتریک کروسکال والیس استفاده شده است. همچنین برای تهیه و ترسیم نمودار و نقشه پراکندگی روستاهای دهستان سلطانعلی از نرم افزارهای Excel و Auto Cad و Arc GIS استفاده شده است.

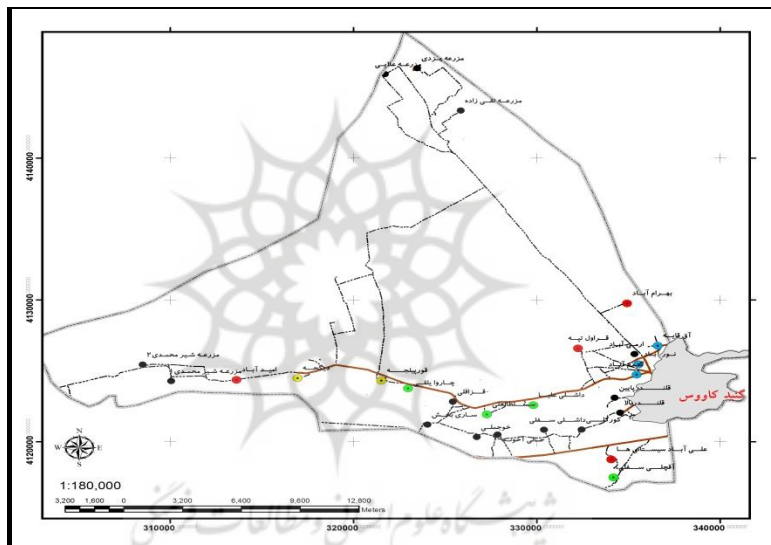
۴. محدوده مورد مطالعه

دهستان سلطانعلی با جمعیتی بالغ بر ۳۱۰۷۸ نفر، مساحتی حدود ۴۴۴ کیلومترمربع و با برخورداری از ۲۶ آبادی (براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵) از وسیع‌ترین و پُرجمعیت‌ترین دهستان‌های شهرستان گنبدکاووس در استان گلستان می‌باشد (چپرلی، ۱۳۸۶: ۱۶). این دهستان که در بخش مرکزی شهرستان گنبدکاووس قرار گرفته، از نظر مختصات جغرافیایی؛ از طول ۵۴ درجه و ۴۹ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۱۰ دقیقه شرقی و عرض ۳۷ درجه و ۱۱ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه شمالی واقع گردیده است. به منظور شناخت بیشتر نحوه خوشه بندی روستاهای مورد مطالعه، در جدول (۱) به ذکر روستاهای چهار خوشه روستایی دهستان سلطانعلی پرداخته شد.

۱. روستاهای حومه شهری و عمدتاً چسبیده به شهر گنبدکاووس (از بُعد مسافت و نقش خوابگاهی این روستاها)،
۲. روستاهای ترکمن نشین بزرگ اندام (بالای ۱۵۰۰ نفر جمعیت)،
۳. روستاهای ترکمن نشین متوسط اندام (بین ۲۵۰ تا ۱۵۰۰ نفر جمعیت)،
۴. روستاهای سیستمی نشین کوچک اندام (توجه به جمعیت کمتر از ۲۵۰ نفر و قومیت‌های مختلف).

جدول ۱. خوشه بندی روستاها و درصد کل خانوار هر خوشه نسبت به کل خانوار دهستان

خوشه ۱	نام روستاها	آق قایه، ارمی آباد، قلندراباد بالا، قلندراباد پایین، گدم آباد، نورآباد
	درصد کل خانوار این خوشه نسبت به کل خانوار دهستان	درصد $۴۷.۷ = ۳۰۱۰ / ۶۳۰۹ \times ۱۰۰$
خوشه ۲	نام روستاها	قوریلجه، ساری بخش، حالی آخوند، دیگجه پسیرگچن
	درصد کل خانوار این خوشه نسبت به کل خانوار دهستان	درصد $۲۳.۶ = ۱۴۸۷ / ۶۳۰۹ \times ۱۰۰$
خوشه ۳	نام روستاها	خوجملی، سلطانعلی، کورکلی، قزاقلی، داشلی علیا، داشلی سفلی، چاروالیقی، آقچلی سفلی
	درصد کل خانوار این خوشه نسبت به کل خانوار دهستان	درصد $۱۸.۶ = ۱۱۷۵ / ۶۳۰۹ \times ۱۰۰$
خوشه ۴	نام روستاها	علی آباد سیستانیها، هجرت، قراول تپه، امید آباد، مزرعه نورجان شیرمحمدلی، مزرعه قربان شیرمحمدلی، عطا آباد، بهرام آباد
	درصد کل خانوار این خوشه نسبت به کل خانوار دهستان	درصد $۱۰.۱ = ۶۳۷ / ۶۳۰۹ \times ۱۰۰$

شکل ۱. پراکندگی روستاهای دهستان سلطانعلی و نحوه قرارگیری آنها نسبت به شهر گنبدکاووس

۵. یافته‌ها

۵-۱. روابط بین سطح و جایگاه اجتماعی و اقتصادی روستاییان با میزان مشارکت

آنان

۵-۱-۱. نقش میزان سن، سطح سواد و درآمد روستاییان بر میزان مشارکت آنان

نتایج حاصل از آزمون رگرسیون لوجستیک نشان می‌دهد که؛ اولاً: از بین ۱۵۰ نفر از سرپرستان پاسخ‌گو، تعداد ۱۲۶ نفر (۸۴ درصد) آنان در برنامه‌های مختلف بیان شده، مشارکت داشته و تعداد

۲۴ نفر (۱۶ درصد) دیگر نیز در هیچکدام از طرح‌ها و برنامه‌ها، مشارکت نداشته‌اند. ثانیاً: از میان ۱۲۶ نفری (۸۴ درصد) که در طرح‌های مختلف روستایی مشارکت داشته‌اند؛

- بین میزان سن و میزان مشارکت مردم در زمینه‌های مختلف تا سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که هر چقدر میزان سن بالاتر رود، میزان مشارکت افراد نیز بیشتر می‌شود. این مسئله را تا حدی می‌توان در استقلال و توان مالی افراد مُسن در مقایسه با جوانان روستایی جستجو نمود (جدول ۲).

- بین سطح سواد و تحصیلات مردم با میزان مشارکت آنان تا سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که بیشترین مشارکت‌های انجام گرفته، توسط سرپرست خانوارهایی است که عمدتاً از سطح سواد بالاتری برخوردارند (جدول ۲).

- بین میزان درآمد روستاییان با میزان مشارکت آنها در طرح‌های توسعه پایدار روستایی رابطه معناداری تا سطح ۹۵ درصد وجود دارد. به عبارت دیگر هر چقدر میزان درآمد مردم بالاتر باشد، میزان مشارکت مالی آنان نیز بیشتر است (جدول ۲).

جدول ۲. رابطه بین میزان سن، سطح سواد و درآمد پاسخ‌گویان با میزان مشارکت آنان؛ آزمون رگرسیون لجستیک

نتیجه		سطح معناداری	درجه آزادی (DF)	انحراف معیار (S.E.)	مقدار ضریب (B)	متغیرها
رد	تأیید					
-	*	۰/۰۰۰ **	۱	۰/۲۲۳	۱/۶۵۸	میزان سن سرپرستان پاسخ‌گو میزان مشارکت آنان در برنامه‌ها
-	*	۰/۰۴۲ *	۱	۰/۵۰۲	۱/۰۳۳	سطح سواد سرپرستان پاسخ‌گو میزان مشارکت آنان در برنامه‌ها
-	*	۰/۰۴۱ *	۱	۰/۵۰۳	۱/۰۳۰	میزان درآمد سرپرستان پاسخ‌گو میزان مشارکت آنان در برنامه‌ها

** : معناداری در سطح ۰/۰۱ * : معناداری در سطح ۰/۰۵ B : مقدار ضریب استاندارد نشده

۵-۱-۲. رابطه شغل اصلی روستاییان با میزان مشارکت آنان

نتایج بدست آمده از بررسی و ارزیابی روابط میان شغل اصلی سرپرستان پاسخ‌گو با میزان مشارکت آنان در جریان طرح‌ها و پروژه‌های مختلف عمرانی و توسعه پایدار روستایی و نیز مقایسه میانگین مشارکت‌های آنان در بین گروه‌های مختلف شغلی با استفاده از آزمون F، در هر یک از انواع مشارکت‌ها به قرار ذیل می‌باشد؛

- مشارکت مالی (خودیاری و پرداخت عوارض)

نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت‌های مالی روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی (در طی یکسال اخیر)، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود داشته (جدول ۳) و عمده مشارکت مالی روستاییان مربوط به گروه کشاورزان روستایی بوده که بیشترین میزان مشارکت مالی را در میان مشاغل مختلف روستایی داشته و کمترین مشارکت مالی نیز مربوط به گروه کارگران و سایرین (روحانیون، ...) بوده است (جدول ۴).

- مشارکت یدی (نیروی کار)

نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت‌های یدی سرپرستان پاسخ‌گو در میان گروه‌های مختلف شغلی (در طی یکسال اخیر)، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد

(جدول ۳). به طوری که عمده مشارکت یدی آنان، مربوط به گروه کشاورزان و سایرین (روحانیون) روستایی بوده و کمترین میزان مشارکت یدی نیز مربوط به گروه کارمندان دولتی روستاها است (جدول ۴).

- مشارکت فکری (مشورتی و حضور در جلسات)

همچنین نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت‌های فکری- مشورتی روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی (در طی یکسال اخیر)، تفاوت معناداری تا سطح ۹۵ درصد وجود داشته (جدول ۳) و بیشترین مشارکت فکری مربوط به گروه کشاورزان و سایرین (روحانیون) روستایی بوده و کمترین این نوع مشارکت‌ها نیز مربوط به گروه کارگران روستایی می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۳. مقایسه میانگین میزان مشارکت سرپرست خانوارها در بین گروه‌های شغلی؛ آزمون F / دانکن

ردیف	متغیرها	منبع تغییر	درجه آزادی (DF)	F	سطح معناداری	نتیجه	
						تأیید	رد
۱	میزان مشارکت مالی سرپرستان	درون گروه‌ها بین گروه‌ها جمع	۷ ۱۴۲ ۱۴۹	۴/۷۳۴	۰/۰۰۰**	*	-
۲	میزان مشارکت یدی سرپرستان	درون گروه‌ها بین گروه‌ها جمع	۷ ۱۴۲ ۱۴۹	۴/۸۸۲	۰/۰۰۰**	*	-
۳	میزان مشارکت مشورتی سرپرستان	درون گروه‌ها بین گروه‌ها جمع	۷ ۱۴۲ ۱۴۹	۲/۸۸۶	۰/۰۱۱*	*	-

** : معناداری در سطح ۰/۰۱ * : معناداری در سطح ۰/۰۵

جدول ۴. گروه بندی مشاغل مختلف روستایی از نظر انواع مشارکت‌ها؛ با استفاده از آزمون F / دانکن ۱

شغل / مشارکت	مشارکت مالی (به ریال)	مشارکت یدی (به روز)	مشارکت مشورتی (به روز)
کشاورزی	(B) ۲.۱۶۱.۱۱۱	(A) ۷/۶۹	(B) ۳/۱۶
دامداری	(A) ۱۸۵.۷۱۴	(A) ۴/۴۳	(AB) ۱/۷۹
کارمند دولت	(A) ۱۸۹.۴۷۳	(A) ۳/۱۶	(AB) ۱/۵۸
شغل آزاد	(A) ۱۷۸.۳۳۳	(A) ۴/۶۳	(AB) ۰/۷۰
کارگری	(A) ۷۷.۶۴۷	(A) ۶/۱۸	(A) ۰/۲۰
رانندگی	(A) ۱۴۵.۴۵۰	(A) ۴/۳۶	(AB) ۲/۶۰
سایر (روحانی)	(A) ۶۵.۰۰۰	(A) ۲۴/۰۰	(B) ۳/۵۸

A: میزان مشارکت کم، AB: میزان مشارکت متوسط، B: میزان مشارکت بالا.

۱. ارقام بدست آمده در طی یکسال اخیر می‌باشد. همچنین مشارکت یدی را بر حسب روز محاسبه نموده و هر روز کاری را معادل ۶ الی ۸ ساعت کار روزانه قرار داده‌ایم. مشارکت فکری و حضور در جلسات توجیهی نیز بر حسب روز محاسبه شده و مدت هر جلسه بین ۲ الی ۳ ساعت می‌باشد.

۳-۱-۵. رابطه میزان روحیه مشارکت جویی روستاییان با میزان مشارکت آنان

نتایج منتج از آزمون همبستگی اسپیرمن حاکی از آن است که؛ بین میزان روحیه مشارکت جویی سرپرستان و اعضای خانواده او در انجام کارهای مختلف جمعی و گروهی با میزان مشارکت پذیری آنان در امور مختلف برنامه‌های توسعه پایدار روستایی رابطه معناداری تا سطح ۹۵ درصد وجود دارد (جدول ۵).

جدول ۵. میزان همبستگی میان روحیه مشارکت جویی پاسخگویان با میزان مشارکت آنان؛ آزمون اسپیرمن

نتیجه	سطح معناداری	مقدار همبستگی	مقیاس	متغیرها
-	* ۰/۰۴۴	۰/۱۶۵	ترتیبی	میزان روحیه مشارکت جویی روستاییان
-	* ۰/۰۴۴	۰/۱۶۵	ترتیبی	میزان مشارکت پذیری مردم در امور مختلف روستا

*: معناداری در سطح ۰/۰۵

۴-۱-۵. رابطه انسجام اجتماعی روستاییان با میزان مشارکت آنان

نتایج حاصل از آزمون ناپارامتریک کای اسکوئر حاکی از آن است که؛ انسجام اجتماعی اهالی در روستاهای مورد مطالعه باعث افزایش میزان مشارکت‌ها گشته، به طوری که؛ تا سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری را نشان می‌دهد (جدول ۶).

جدول ۶. ارزیابی نظرات پاسخ‌گویان در خصوص میزان انسجام اجتماعی اهالی؛ آزمون کای اسکوئر

نتیجه	سطح معناداری	درجه آزادی (DF)	CHI-SQUARE	متغیر
-	** ۰/۰۰۰	۴	۴۴/۰۶۷	میزان انسجام اجتماعی اهالی

*: معناداری در سطح ۰/۰۱

جدول ۷. میزان انسجام اجتماعی روستاییان از دیدگاه سرپرست خانوارهای پاسخ‌گو

جمع کل	میزان انسجام اجتماعی روستاییان					مؤلفه / متغیر
	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۱۵۰	۴	۲۵	۶۷	۴۵	۹	تعداد
۱۰۰	۲.۶	۱۶.۷	۴۴.۷	۳۰	۶	درصد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰

۲-۵. مشارکت مردم و توسعه یافتگی روستاها

۱-۲-۵. میزان مشارکت روستاییان در مراحل مختلف برنامه‌های عمرانی و توسعه پایدار

یکی از بحث‌های مهم در این پژوهش؛ ارزیابی مشارکت مردم در مراحل مختلف برنامه‌های عمرانی و توسعه پایدار روستایی باشد، سنجش میزان مشارکت پذیری مردم در مراحل پنج‌گانه؛ (۱) گردآوری اطلاعات اولیه و اطلاع رسانی، (۲) تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اولویت بندی برنامه‌ها، (۳) اجرای برنامه‌ها و پروژه‌ها، (۴) نظارت بر اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها، و (۵) حفظ و نگهداری و استفاده از پروژه‌های روستایی است. بدین منظور جهت بررسی میزان مشارکت سرپرست خانوارهای پاسخ‌گو در جریان مراحل پنج‌گانه فوق در طرح‌ها و برنامه‌های مختلف روستایی جدول (۸) تنظیم گردیده است.

جدول ۸. بررسی میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف برنامه‌های عمرانی و توسعه پایدار روستایی

مشارکت نداشته‌ام / خیر		مشارکت داشته‌ام / بلی		مراحل برنامه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۶۲	۹۳	۳۸	۵۷	گردآوری اطلاعات اولیه و اطلاع‌رسانی در روستا
۸۰	۱۲۰	۲۰	۳۰	تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی برنامه‌ها
۳۸/۷	۵۸	۶۱/۳	۹۲	اجرای برنامه‌ها و پروژه‌ها
۸۳/۳	۱۲۵	۱۶/۷	۲۵	نظارت بر اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها
۳۲/۷	۴۹	۶۷/۳	۱۰۱	حفظ و نگهداری و استفاده از طرح‌ها و پروژه‌ها

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰

بر اساس نتایج بدست آمده از جدول (۸) می‌توان بیان نمود که؛ اگرچه مردم در مراحل مختلف برنامه‌ها و پروژه‌های عمرانی و خدماتی تاحدی مشارکت می‌کنند لیکن میزان مشارکت آنان می‌تواند با مدیریت صحیح مدیران روستایی و بکارگیری توانایی‌های خاص و تخصصی آنها در راستای توسعه پایدار روستایی افزایش یابد. همچنین نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که؛ بیشترین میزان مشارکت مردم در زمینه‌های حفظ و نگهداری و استفاده مطلوب از طرح‌ها و پروژه‌ها و کمترین میزان مشارکت‌ها به ترتیب در زمینه‌های نظارت بر اجرای طرح‌ها، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی می‌باشد. البته قابل ادعان است که این امر با توجه به عدم آگاهی کافی و پایین بودن سطح سواد و توانایی علمی و عملی بسیاری از روستاییان بدیهی به نظر می‌رسد. بر این اساس انتظار می‌رود با افزایش سطح آگاهی روستاییان در زمینه‌های مختلف بر میزان مشارکت آنان در مراحل مختلف برنامه‌های عمرانی و توسعه پایدار روستایی افزود.

۲-۲-۵. مشارکت مردم در جریان فعالیت‌های متعدد عمرانی و توسعه پایدار روستایی

در این بخش به بررسی و ارزیابی مشارکت مردم (مشارکت مالی و یدی)، در جریان تهیه و اجرای شش قالب عمده از برنامه‌های عمرانی و توسعه پایدار روستایی (در طی یکسال اخیر) پرداخته شد.

جدول ۹. مقایسه میانگین میزان مشارکت مالی روستاییان در بین چهار خوشه روستایی؛ آزمون F / دانکن^۱

نتیجه		سطح معناداری	F	میانگین (به ریال)	درجه آزادی (DF)	منبع تغییر	متغیرها
رد	تأیید						
-	*	** ./۰۰۰	۶/۸۷۸	۳۰۰۰۰۰۰ ۲۲.۴۳۷.۵۰۰	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه عمرانی و زیربنایی (راهسازی و تعریض معابر، خطوط انرژی...)
-	*	** ./۰۰۰	۱/۴۰۲ ۱۳	۶۶۶.۶۶۶ ۱۵۰۰۰۰۰۰	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه اقتصادی و کشاورزی (اشتغال زایی، امور کشاورزی و ...)
-	*	** ./۰۰۰	۵۸/۷۱۱	۲.۴۰۵.۶۲۵ ۱۲.۳۳۳.۳۳۳ ۳۳.۷۵۰.۰۰۰	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه بهداشتی و زیست محیطی (جمع‌آوری زباله‌ها، درختکاری و ...)
-	*	** ./۰۰۰	۱۲/۷۹۳	۷.۵۶۲.۵۰۰ ۳۷.۵۰۰.۰۰۰	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه اجتماعی-آموزشی (احداث مدارس، برگزاری جلسات ترویجی...)
-	*	** ./۰۰۰	۸۶/۴۷۰	۳۱.۸۱۲.۵۰۰ ۱۴۴.۰۰۰.۰۰۰ ۴۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه فرهنگی-مذهبی (احداث مسجد، برگزاری جشنها، عزاداری...)
-	*	** ./۰۰۰۳	۵/۲۵۸	۷۸۱.۲۵۰ ۲.۳۴۳.۷۵۰ ۳.۶۹۶.۸۷۵	۳ ۶۰ ۶۳	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	مشارکت در برنامه ورزشی-تفریحی (احداث زمین ورزشی، برگزاری مسابقات...)

** : معناداری در سطح ۰/۰۱

جدول ۱۰. گروه بندی چهار خوشه روستایی از نظر میزان مشارکت مالی از طریق آزمون F / دانکن (واحد: ریال)

خوشه‌ها/ نوع برنامه‌ها	عمرانی و زیربنایی	کشاورزی و اقتصادی	بهداشتی و زیست محیطی	اجتماعی و آموزشی	فرهنگی و مذهبی	ورزشی و تفریحی
روستاهای حومه شهری	(A) ۱۹.۸۷۵.۰۰۰	(A) .	(C) ۳۳.۷۵۰.۰۰۰	(A) ۳.۴۳۷.۵۰۰	(A) ۳۸.۷۵۰.۰۰۰	(AB) ۲۳.۴۳۷.۵۰۰
روستاهای ترکمن نشین بزرگ	(B) ۲۵.۰۰۰.۰۰۰	(B) ۱۵.۰۰۰.۰۰۰	(B) ۱۲.۳۳۳.۳۳۳	(A) ۱۰.۰۰۰.۰۰۰	(C) ۴۰۰.۰۰۰.۰۰۰	(A) .
روستاهای ترکمن نشین متوسط	(A) ۶.۰۰۰.۰۰۰	(A) ۲۰.۰۰۰.۰۰۰	(A) ۴.۱۰۰.۰۰۰	(B) ۳۷.۵۰۰.۰۰۰	(B) ۱۴۴.۰۰۰.۰۰۰	(B) ۵۰.۵۰۰.۰۰۰
روستاهای سیستانی نشین کوچک	(A) .	(A) .	(A) ۷۱۱.۲۵۰	(A) ۹.۲۵۰.۰۰۰	(A) ۲۴.۸۷۵.۰۰۰	(A) .

A: روستاهای با مشارکت مالی کم B: روستاهای با مشارکت مالی متوسط C: روستاهای با مشارکت مالی بالا

نتایج حاصل از آزمون F حاکی از آن است که؛ اگر چه بین میزان مشارکت مالی (خودیاری و پرداخت عوارض) مردم (در طی یکسال اخیر) در میان خوشه‌های چهارگانه روستایی (روستاهای: حومه شهری، ترکمن نشین بزرگ، ترکمن نشین متوسط و سیستانی نشین کوچک) تا سطح ۹۹ درصد تفاوت معناداری وجود دارد (جدول ۹)، لیکن در مجموع میزان مشارکت مالی اهالی در روستاهای مختلف محدوده مطالعاتی (به جز مشارکت در امور فرهنگی، از قبیل احداث مسجد، برگزاری جشن‌ها، عزاداری‌ها و...، که تا حدودی بالاتر از بقیه برنامه‌ها است) در حد بسیار پایینی قرار داشته است. علاوه بر مطالب مطروحه فوق، نتایج حاصل از آزمون اخیر نشان می‌دهد؛ در برنامه‌های عمرانی و زیربنایی، بیشترین میزان مشارکت مالی مربوط به اهالی روستاهای ترکمن نشین بزرگ

۱. میزان مشارکت روستاییان در انواع مختلف مالی، یدی در طول یکسال گذشته می‌باشد که بر اساس آمارهای جمع‌آوری شده از سوی مدیران محلی (شوراهای اسلامی و دهیاران) آنهاست.

بوده و کمترین میزان این نوع مشارکت‌ها نیز مربوط به روستاهای سیستانی‌نشین کوچک می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های اقتصادی و کشاورزی، باید گفت؛ با توجه به تأثیر و اهمیت بسزای این نوع برنامه‌ها در ایجاد درآمد و فرصت‌های شغلی و نیز کاستن از مهاجرت‌های روزافزون روستایی، میزان مشارکت مالی مردم در هر چهار خوشه روستایی بسیار ناچیز بوده، اما با این وجود، بیشترین میزان مشارکت‌ها مربوط به روستاهای ترکمن‌نشین بزرگ بوده و کمترین مقادیر نیز مربوط به روستاهای حومه شهری و سیستانی‌نشین می‌باشد. همچنین در برنامه‌های بهداشتی و زیست محیطی (عمدتاً جمع‌آوری و دفع بهداشتی زباله‌ها)، بیشترین مشارکت مالی مردم مربوط به روستاهای حومه شهری بوده و همانند دیگر برنامه‌های یادشده، کمترین میزان مشارکت‌ها مربوط به روستاهای سیستانی‌نشین و تاحدی روستاهای ترکمن‌نشین متوسط اندام می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های اجتماعی و آموزشی، مشارکت‌های مالی مردم در روستاهای متوسط اندام ترکمن‌نشین بیشترین میزان بوده و کمترین این مقادیر مربوط به روستاهای حومه شهری می‌باشد. در برنامه‌های فرهنگی - مذهبی، اگرچه مشارکت مالی مردم نسبت به دیگر برنامه‌های مرتبط با روستا بیشتر بوده لیکن بیشترین این مقادیر مربوط به روستاهای بزرگ اندام ترکمن‌نشین بوده و کمترین مقادیر نیز مربوط به روستاهای سیستانی‌نشین کوچک می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های ورزشی و تفریحی، باید اذعان داشت که کمترین میزان مشارکت‌های مالی مردم در این حوزه صورت پذیرفته، به طوری که بیشترین مقادیر این نوع مشارکت‌ها که مربوط به روستاهای متوسط اندام ترکمن‌نشین می‌باشد، رقمی حدود ۵ میلیون ریال (در طی یکسال) می‌باشد (جدول ۱۰).

جدول ۱۱. مقایسه میانگین مشارکت یدی روستاییان در بین چهار خوشه روستایی؛ آزمون F / دانکن

نتیجه	سطح معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی (DF)	مجموع مربعات	منبع تغییر	متغیرها	
								رد
-	*	** ۰/۰۰۰	۳۷/۶۴۸	۲۹۰/۹۲۴ ۷/۷۲۸	۳ ۶۰ ۶۳	۸۷۲/۷۷۱ ۴۶۳/۶۶۷ ۱۳۳۶/۴۳۸	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های عمرانی و زیربنایی (راهسازی و تعریض معابر و ...)
*	-	ns ۰/۰۸۷	۲/۲۹۷	۳/۸۹۶ ۱/۶۹۶	۳ ۶۰ ۶۳	۱۱/۶۸۸ ۱۰۱/۷۵۰ ۱۱۳/۴۳۸	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های اقتصادی - کشاورزی (اشتغال زایی، امور کشاورزی و ...)
-	*	** ۰/۰۰۶	۴/۵۴۵	۱۴/۸۲۸ ۳/۲۶۳	۳ ۶۰ ۶۳	۴۴/۴۸۴ ۱۹۵/۷۵۰ ۲۴۰/۳۳۴	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های بهداشتی و زیست محیطی (جمع‌آوری زباله‌ها و ...)
-	*	** ۰/۰۰۰	۱۹/۶۱۶	۳۲۲/۷۴۶ ۱۶/۴۵۳	۳ ۶۰ ۶۳	۹۶۸/۲۳۸ ۹۸۷/۲۰۰ ۱۹۵۵/۴۳۸	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های اجتماعی - آموزشی (احداث مدارس، جلسات ترویجی...)
-	*	** ۰/۰۰۲	۵/۳۶۸	۱۵۲۷ ۱۹۲۰ ۳۵۷/۷۶۱	۳ ۶۰ ۶۳	۵۷۶۱/۵۸۰ ۲۱۴۶۵/۶۵۴ ۲۷۲۲۷/۲۳۴	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های فرهنگی - مذهبی (احداث مسجد، برگزاری جشن‌ها...)
-	*	** ۰/۰۰۰	۱۶/۶۷۸	۱۷/۴۲۸ ۱/۰۴۵	۳ ۶۰ ۶۳	۵۲/۲۸۴ ۶۲/۷۰۰ ۱۱۴/۹۸۴	بین گروه‌ها درون گروه‌ها جمع	برنامه‌های ورزشی - تفریحی (احداث زمین ورزشی و ...)

** معناداری در سطح ۰/۰۱؛ ns: عدم معناداری

جدول ۱۲. گروه بندی چهار خوشه روستایی از نظر میزان مشارکت یدی از طریق آزمون F / دانکن (واحد: به روز)

خوشه‌ها/ نوع برنامه‌ها	عمرانی و زیربنایی	اقتصادی و کشاورزی	بهداشتی و زیست محیطی	اجتماعی و آموزشی	امور فرهنگی	ورزشی و تفریحی
روستاهای حومه شهری	۰ (A)	۰ (A)	۰ (A)	۰ (A)	۲۴/۳۸(AB)	۲/۱۳(B)
روستاهای ترکمن نشین بزرگ	۱۰/۱۷(B)	۱/۰۰(A)	۲/۵۰(B)	۰ (A)	۴۱/۶۷(C)	۰ (A)
روستاهای ترکمن نشین متوسط	۲/۰۰(A)	۱/۰۰(A)	۰/۷۵ (A)	۳/۷۰(B)	۱۷/۴۰(A)	۱/۴۵ (B)
روستاهای سیستانی نشین کوچک	۰/۵۰(A)	۰/۳۸ (A)	۰/۷۵ (A)	۹/۷۵ (C)	۳۶/۱۹(BC)	۰ (A)

A: روستاهای با مشارکت کم / B: روستاهای با مشارکت متوسط / C: روستاهای با مشارکت بالا

نتایج حاصل از آزمون F حاکی از آن است که؛ بین میزان مشارکت یدی مردم در برنامه‌های مختلف، در میان روستاهای چهار خوشه مفروض، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود داشته و تنها استثنا در برنامه‌های اقتصادی- کشاورزی روستاهاست، که مشارکت اهالی در میان چهار خوشه روستایی بسیار ناچیز بوده و تفاوت معناداری میان آنها وجود ندارد (جدول ۱۱). همچنین نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد؛ در برنامه‌های عمرانی و زیربنایی، بیشترین میزان مشارکت یدی مربوط به اهالی روستاهای ترکمن نشین بزرگ بوده و کمترین میزان این نوع مشارکت‌ها نیز مربوط به روستاهای حومه شهری و سیستانی نشین کوچک می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های اقتصادی و کشاورزی، باید گفت که میزان مشارکت یدی مردم در هر چهار خوشه روستایی بسیار ناچیز بوده، به طوری که بیشترین مقادیر این نوع مشارکت‌ها که مربوط به روستاهای بزرگ و متوسط اندام ترکمن نشین می‌باشد، رقمی در حدود ۱ نفر- روز می‌باشد. همچنین در برنامه‌های بهداشتی و زیست محیطی، بیشترین مشارکت یدی مردم مربوط به روستاهای ترکمن نشین بزرگ بوده و کمترین میزان مشارکت‌ها نیز مربوط به دیگر خوشه‌های روستایی، به ویژه در روستاهای حومه شهری می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های اجتماعی و آموزشی، مشارکت‌های یدی مردم در روستاهای سیستانی نشین بیشترین مقدار بوده و کمترین این مقادیر مربوط به روستاهای حومه شهری و ترکمن نشین بزرگ می‌باشد. در برنامه‌های فرهنگی- مذهبی، اگرچه میزان مشارکت یدی مردم (در تمامی خوشه‌های روستایی) نسبت به دیگر برنامه‌های مرتبط با روستا بیشتر بوده لیکن بیشترین این مقادیر مربوط به روستاهای سیستانی نشین کوچک بوده و کمترین مقادیر نیز مربوط به روستاهای ترکمن نشین متوسط اندام می‌باشد. اما در خصوص برنامه‌های ورزشی و تفریحی، باید گفت که کمترین میزان مشارکت‌های یدی مردم در کنار برنامه‌های اقتصادی- کشاورزی در این حوزه‌ها صورت پذیرفته، به طوری که بیشترین میزان مشارکت یدی مردم مربوط به روستاهای حومه شهری بوده و کمترین میزان مشارکت‌ها نیز مربوط به دیگر خوشه‌های روستایی، به ویژه در روستاهای ترکمن نشین بزرگ و سیستانی نشین کوچک می‌باشد (جدول ۱۲). به طور کلی با توجه به میانگین‌های بدست آمده باید گفت که میزان مشارکت‌های یدی مردم در اجرای برنامه‌های مختلف مربوط به روستا، در سطح بسیار پایینی قرار داشته است. مشارکت یدی بالای روستاییان در فعالیت‌های فرهنگی (عمدتاً در احداث، تعمیر و مرمت مساجد روستایی، برگزاری مراسمات دینی، مذهبی و ...) که ریشه در باورها، اعتقادات فردی و همراهی مردم با ریش سفیدان و روحانیون منطقه دارد، تنها استثنای موجود در این حوزه مورد بحث می‌باشد. جهت بررسی دقیق‌تر میزان مشارکت‌های مالی، یدی و مشورتی کل روستاییان، در برنامه‌ها و پروژه‌های مختلف روستایی؛ جدول (۱۳) تنظیم شده که در آن میانگین کل مشارکت‌های روستاییان در طی یکسال گذشته نشان داده شده است.

جدول ۱۳. میزان مشارکت کل روستاییان در برنامه‌های مختلف توسعه پایدار روستایی؛ طی یکسال اخیر

نوع برنامه‌ها / نوع مشارکت‌ها	مشارکت مالی (به ریال)	مشارکت بدی (به روز)	مشارکت فکری (به روز)
برنامه‌های عمرانی و زیربنایی	۱۱.۵۳۱.۲۵۰	۲/۶۶	۰/۵۰
برنامه‌های اقتصادی، شغلی (کشاورزی)	۳.۴۳۷.۵۰۰	۰/۵۹	۱/۸۴
برنامه‌های بهداشتی و زیست محیطی	۱۲.۲۰۹.۰۶۰	۰/۸۹	۰/۲۸
برنامه‌های اجتماعی، آموزشی و ترویجی	۱۶.۷۶۵.۶۲۰	۳/۵۹	۰/۳۱
برنامه‌های فرهنگی و مذهبی	۱۳۵.۹۰۶.۲۵۰	۲۸/۳۹	۵/۱۴
برنامه‌های ورزشی و تفریحی	۲.۱۶۴.۰۶۰	۱/۰۹	۰/۸۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰

همچنین نتایج بدست آمده از آمارهای توصیفی (فراوانی‌ها و میانگین‌ها) نشان می‌دهد که؛ میزان مشارکت مشورتی روستاییان در تمامی برنامه‌های مختلف روستایی، در سطح بسیار پایینی قرار داشته و مشارکت فکری- مشورتی بالای مردم در برنامه‌های فرهنگی- مذهبی، تنها استثنای این نوع مشارکت مورد بحث می‌باشد.

۵-۲-۳. رابطه میزان اشتغال زایی برنامه‌ها با میزان مشارکت روستاییان

به طور حتم اشتغال زایی، یکی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های بسیار مهم در توسعه پایدار روستایی است. زیرا از یک سو باعث بهبود وضع زیستی- معیشتی روستاییان گردیده و متعاقباً می‌تواند زمینه‌هایی برای توسعه پایدار انسانی در میان این مردمان شود و از سوی دیگر با افزایش سطح درآمدی مردم، مشارکت آنان نیز در امور مختلف روستا افزایش یافته و باعث پایداری خود روستا نیز می‌گردد. نتایج حاصل از همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که میان « اشتغال‌زایی برنامه‌ها و بهبود بخشی به وضع معیشتی روستاییان» با « میزان رضایتمندی افراد پاسخ‌گو» رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۱۴). به طوری که؛ درصد اشتغال زایی پایین پروژه‌های مختلف روستایی (از دیدگاه سرپرستان پاسخ‌گو) یکی از عوامل مؤثر در پایین بودن میزان رضایتمندی مردم از پروژه‌های اجرا شده، بوده است. یکی از تبعات مهم این مسئله؛ کاهش میزان مشارکت مردم در تهیه و اجرای این گونه برنامه‌ها و پروژه‌ها می‌باشد.

جدول ۱۴. میزان همبستگی میان اشتغال زایی پایین پروژه‌ها با رضایتمندی نسبی روستاییان؛ آزمون اسپیرمن

متغیرها	مقیاس	مقدار همبستگی	سطح معناداری	نتیجه	
				تأیید	رد
میزان اشتغال‌زایی پایین برنامه‌ها	ترتیبی	۰/۲۴۲	*** ۰/۰۰۳	*	-
میزان رضایتمندی پایین سرپرستان پاسخ‌گو	ترتیبی				

***: معناداری در سطح ۰/۰۱

۵-۲-۴. رابطه انگیزه ماندگاری روستاییان با میزان مشارکت آنان

علاوه بر اشتغال‌زایی طرح‌ها و پروژه‌های روستایی، میزان ماندگاری اهالی و عدم (پایین بودن) مهاجرت آنها از روستاهای خویش، یکی دیگر از مؤلفه‌های بسیار مهم در تعیین میزان توسعه یافتگی روستاها به شمار می‌رود. نتایج حاصل از همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که؛ بین «میزان ماندگاری پاسخ‌گویان در روستای خود» با «میزان مشارکت آنان در برنامه‌های مختلف روستایی»

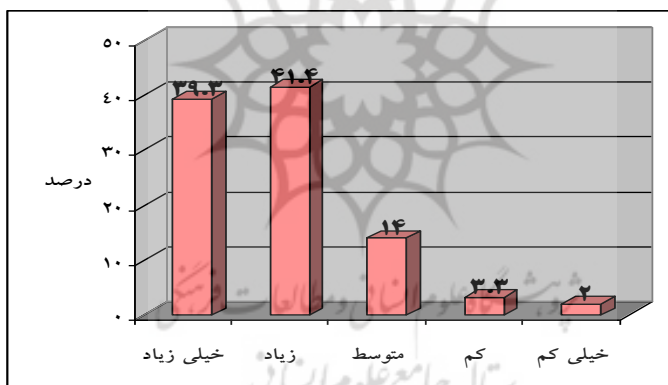
همبستگی معناداری وجود ندارد (جدول ۱۵). به عبارت دیگر؛ در مقایسه با میزان ماندگاری بالای سرپرستان پاسخ‌گو، میزان مشارکت آنان در امور مختلف روستایی بسیار کمتر از حد انتظار بوده است. بنابراین با توجه به انگیزه بالای ماندگاری اهالی، می‌توان با انجام اقداماتی همچون ترغیب آنان به مشارکت پذیری بیشتر در امور مختلف روستا، افزایش اعتماد پذیری مردم به مدیران محلی و نیز افزایش تعامل میان آنان با این مدیران و ... شاهد افزایش روزافزون مشارکت مردم در برنامه‌های مختلف روستایی و متعاقباً توسعه یافتگی بیشتر روستاها بود.

جدول ۱۵. بررسی رابطه بین انگیزه ماندگاری در روستا با میزان مشارکت پاسخ‌گویان؛ آزمون اسپیرمن

نتیجه رد	تأیید	سطح معناداری	مقدار همبستگی	مقیاس		متغیرها
				ترتیبی	ترتیبی	
*	-	۰/۱۸۱ NS	۰/۱۱۰	ترتیبی	ترتیبی	میزان انگیزه ماندگاری در روستا میزان مشارکت مردم در برنامه‌ها

NS: عدم معناداری

همچنین نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان می‌دهد که؛ میان نظرات پاسخ‌گویان مبنی بر «میزان انگیزه ماندگاری افراد» در میان خوشه‌های چهارگانه مفروض (روستاها؛ حومه شهری، ترکمن نشین بزرگ، ترکمن نشین متوسط و سیستانی نشین کوچک اندام) تفاوت معناداری وجود ندارد (جدول ۱۶) و اکثریت پاسخ‌گویان تمایل زیادی به ماندن در روستاهای خود دارند (شکل ۲).

شکل ۲. میزان انگیزه ماندگاری افراد در میان سرپرست خانوارهای پاسخ‌گو (به درصد)

جدول ۱۶. مقایسه میزان انگیزه ماندگاری پاسخ‌گویان در بین چهار خوشه روستایی؛ آزمون کروسکال والیس

نتیجه رد	تأیید	سطح معناداری	درجه آزادی (DF)	KRUSKAL- WALLIS	متغیر

NS: عدم معناداری

۵-۲-۵. بررسی میزان مشارکت مردم و توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه

به منظور ارزیابی میزان توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه و نقش مشارکت مردم در کم و کیف آن و همچنین جهت بررسی میزان بهره‌مندی و برخورداری روستاییان مورد مطالعه از برنامه‌های

ذیل و متعاقباً میزان توسعه یافتگی پایدار روستاهای نمونه مطالعاتی [از دیدگاه ۱۵۰ نفر از سرپرستان پاسخ‌گو] جدول (۱۷) تنظیم شده است. همچنین جهت بررسی میزان مشارکت پذیری اهالی در اجرای فعالیت‌های مختلف روستایی نیز [از دیدگاه ۶۴ نفر از مدیران محلی] در ادامه مباحث، جدول (۱۸)، نمایش داده شده است.

جدول ۱۷. بررسی اجرای فعالیت‌های مختلف روستایی؛ در راستای تبیین توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه

نوع فعالیت‌ها / گزینه‌ها	اجرا شده / بلی		اجرا نشده / خیر	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اجرای پروژه‌های عمرانی و زیربنایی (راهسازی، آبرسانی و ...)	۱۴۲	۹۴/۷	۸	۵/۳
حفظ سفره‌های آب زیرزمینی و بهره‌برداری صحیح از آنها	۴۶	۳۰/۷	۱۰۴	۶۹/۳
ایجاد اشتغال و درآمدزایی در روستا (کارگاه تولیدی و ...)	۲۴	۱۶	۱۲۶	۸۴
توسعه فضاهای آموزشی (احداث مدارس، کتابخانه و ...)	۹۲	۶۱/۳	۵۸	۳۸/۷
برگزاری جلسات و کلاس‌های ترویجی - آموزشی	۴۱	۲۷/۳	۱۰۹	۷۲/۷
احداث بوستان و توسعه فضاهای سبز و حفاظت از منابع طبیعی	۲۰	۱۳/۳	۱۳۰	۸۶/۷
توسعه و احداث سالن و زمین‌های ورزشی	۳۰	۲۰	۱۲۰	۸۰
جمع‌آوری کمک‌های مردمی برای افراد نیازمند در روستا	۶۸	۴۵/۳	۸۲	۵۴/۷
تسهیلات اعتباری و مالی برای روستاییان (وام مسکن و ...)	۶۷	۴۴/۷	۸۳	۵۵/۳
حفظ بهداشت عمومی و دفع اصولی زباله‌ها	۱۰۹	۷۲/۷	۴۱	۲۷/۳
اجرای قوانین، برقراری نظم و برگزاری انتخابات در روستا	۱۲۱	۸۰/۷	۲۹	۱۹/۳
اجرای طرح‌های آبرسانی به مزارع، احداث کانال‌های انحرافی	۵۰	۳۳/۳	۱۰۰	۶۶/۷

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰

جدول ۱۸. بررسی میزان مشارکت پذیری مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مختلف روستایی

نوع فعالیت‌ها / گزینه‌ها	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اجرای پروژه‌های عمرانی و زیربنایی	۱۹	۲۹/۷	۳۴	۵۳/۱	۹	۱۴/۱	۲	۳/۱	۰	۰
حفظ سفره‌های آب زیرزمینی و ...	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۸	۷۵	۱۶	۲۵
ایجاد اشتغال و درآمدزایی و ...	۰	۰	۰	۰	۸	۱۲/۵	۴۳	۶۷/۲	۱۳	۲۰/۳
توسعه فضاهای آموزشی و ...	۱۵	۲۳/۴	۳۲	۵۰	۱۷	۲۶/۶	۰	۰	۰	۰
برگزاری جلسات ترویجی و ...	۰	۰	۴	۶/۲	۹	۱۴/۱	۳۵	۵۴/۷	۱۶	۲۵
احداث بوستان و فضاهای سبز و ...	۰	۰	۰	۰	۹	۱۴/۱	۲۸	۴۳/۷	۲۷	۴۲/۲
توسعه و احداث سالن ورزشی و ...	۰	۰	۰	۰	۱۷	۲۶/۶	۱۶	۲۵	۳۱	۴۸/۴
جمع‌آوری کمک‌های مردمی و ...	۳	۴/۷	۳۷	۵۷/۸	۱۹	۲۹/۷	۵	۷/۸	۰	۰
تسهیلات اعتباری و مالی و ...	۰	۰	۱۱	۱۷/۲	۲۵	۳۹/۱	۲۸	۴۳/۷	۰	۰
حفظ بهداشت عمومی و ...	۴	۶/۲	۳۳	۵۱/۶	۲۷	۴۲/۲	۰	۰	۰	۰
اجرای قوانین، برقراری نظم و ...	۱۵	۲۳/۴	۳۸	۵۹/۴	۱۱	۱۷/۲	۰	۰	۰	۰
طرح‌های آبرسانی به مزارع و ...	۰	۰	۵	۷/۸	۲۹	۴۵/۳	۲۴	۳۷/۵	۶	۹/۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰

نتایج حاصل از تحلیل همبستگی فای/ کرامر نشان می‌دهد که بین اکثر فعالیت‌های عمرانی - زیربنایی، جمع‌آوری کمک‌های مردمی، اجرای قوانین دولتی و برگزاری انتخابات مختلف در روستا و ...، با میزان مشارکت مردم تا سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاصل از این آزمون حاکی از آن است که بین مؤلفه‌های احداث و توسعه فضاهای آموزشی، حفظ بهداشت عمومی و دفع اصولی زباله‌ها و ...، با میزان مشارکت اهالی روستا تا سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود داشته لیکن میان ایجاد اشتغال و درآمدزایی در روستا، احداث کارگاه‌های تولیدی و ...، با میزان مشارکت مردم هیچ‌گونه رابطه معناداری وجود ندارد (جدول ۱۹).

جدول ۱۹. بررسی میزان رابطه مشارکت مردم با اجرای طرح‌های مختلف روستایی؛ با استفاده از آزمون فای/کرامر

نتیجه		سطح معناداری	PHI	نوع فعالیت‌ها/گزینه‌ها
رد	تأیید			
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۷۶۵	اجرای پروژه‌های عمرانی و زیربنایی
-	*	۰/۰۴۳ *	۰/۲۵۳	حفظ سفره‌های آب زیرزمینی و ...
*	-	۰/۱۶۲ NS	۰/۲۳۹	ایجاد اشتغال و درآمدزایی و ...
-	*	۰/۰۴۲ *	۰/۳۱۵	توسعه فضاهای آموزشی و ...
-	*	۰/۰۰۶ **	۰/۴۴۰	برگزاری جلسات ترویجی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۶۳۸	احداث بوستان و فضاهای سبز و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۵۵۳	توسعه و احداث سالن ورزشی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۶۶۶	جمع‌آوری کمک‌های مردمی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۷۱۷	تسهیلات اعتباری و مالی و ...
-	*	۰/۰۳۵ *	۰/۳۲۴	حفظ بهداشت عمومی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۵۷۵	اجرای قوانین، برقراری نظم و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۰/۷۶۷	طرح‌های آبرسانی به مزارع و ...

** معناداری در سطح ۰/۰۱ * معناداری در سطح ۰/۰۵ NS عدم معناداری

همچنین نتایج حاصل از آزمون ناپارامتریک کای اسکور حاکی از آن است که میزان مشارکت مردم در اکثر مولفه‌های عمرانی- زیربنایی، بهداشتی و زیست محیطی، از قبیل راه سازی، آب رسانی، برق رسانی و ... و نیز دفع بهداشتی و اصولی زباله‌ها و ... تا سطح ۹۹ درصد معنادار بوده است؛ به عبارت دیگر اهالی روستاها در مؤلفه‌های مذکور، فعالیت و مشارکت بسیار خوب و پُرنرنگی داشته‌اند. شایان ذکر است اگرچه میزان مشارکت مردم در مؤلفه‌هایی از قبیل ایجاد و توسعه فضاهای آموزشی، سالن و زمین ورزشی و ... به نسبت مؤلفه‌های فوق کمتر بوده اما این میزان مشارکت اهالی تا سطح ۹۵ درصد معنادار بوده و صرفاً در طرح‌های اشتغال‌زایی و ایجاد کسب و کار و حفظ سفره‌های آب زیرزمینی و بهره‌برداری از آنها در سطح روستاها، مردم مشارکت بسیار ضعیف و کم رنگی داشته‌اند (جدول ۲۰).

جدول ۲۰. بررسی میزان مشارکت مردم در زمینه‌های مختلف روستایی؛ با استفاده از آزمون کای اسکور

نتیجه		سطح معناداری	درجه آزادی (DF)	CHI - SQUARE	نوع فعالیت‌ها/گزینه‌ها
رد	تأیید				
-	*	۰/۰۰۰ **	۳	۳۶ / ۱۲۵	اجرای پروژه‌های عمرانی و زیربنایی
*	-	۰/۰۹۹ NS	۱	۴ / ۶۲۵	حفظ سفره‌های آب زیرزمینی و ...
*	-	۰/۰۸۵ NS	۲	۴ / ۸۲۴	ایجاد اشتغال و درآمدزایی و ...
-	*	۰/۰۱۷ *	۲	۸ / ۰۹۴	توسعه فضاهای آموزشی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۳	۳۴ / ۶۲۵	برگزاری جلسات ترویجی و ...
-	*	۰/۰۰۵ **	۲	۱۰ / ۷۱۹	احداث بوستان و فضاهای سبز و ...
-	*	۰/۰۳۷ *	۲	۶ / ۵۹۴	توسعه و احداث سالن ورزشی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۳	۴۶ / ۲۵۰	جمع‌آوری کمک‌های مردمی و ...
-	*	۰/۰۲۱ *	۲	۷ / ۷۱۹	تسهیلات اعتباری و مالی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۲	۲۱ / ۹۶۹	حفظ بهداشت عمومی و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۲	۱۹ / ۹۰۶	اجرای قوانین، برقراری نظم و ...
-	*	۰/۰۰۰ **	۳	۲۸ / ۳۷۵	طرح‌های آبرسانی به مزارع و ...

** معناداری در سطح ۰/۰۱ * معناداری در سطح ۰/۰۵ NS عدم معناداری

۶. نتیجه گیری

نمایش آمار منتج از جدول مربوط به مشارکت مردم در روستاهای دهستان سلطانعلی؛ گویای عدم توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه در بسیاری از زمینه‌های مرتبط با توسعه پایدار روستایی است. اگر بخواهیم عقب ماندگی و توسعه نیافتگی روستاهای منطقه را تنها عامل دولت و عملکرد ضعیف آن (از قبیل کم توجهی به خواسته‌های اصلی مردم، توجه صرف به توسعه کالبدی روستاها و ...) بدانیم و تمامی تلاش‌های اگر چه یکسویه اما دلسوزانه دولت و دستگاه‌های اجرایی ذیربط را نادیده بگیریم، دچار خطای بزرگی شده‌ایم. زیرا؛ همان طوری که قبلاً نیز بیان شد، لازمه نیل به توسعه پایدار و اجرای پروژه‌های مرتبط با آن، این است که خود روستاییان نیز در امر عمران و آبادانی روستای خویش سهیم بوده و در انجام امور مختلف مربوط به آن مشارکت و همکاری داشته باشند بنابراین از مجموع نتایج بدست آمده از بخش‌های مختلف این بحث؛ شواهد حاکی از آن است که بین میزان مشارکت (مالی، یدی و مشورتی) روستاییان و توسعه پایدار نواحی روستایی آنان، رابطه نزدیکی، مستقیم و معناداری وجود دارد. به طوری که افزایش مشارکت مردم در اشکال مختلف آن و در برنامه‌های متعدد مرتبط با روستا (همانند مشارکت بالای آنها در امور فرهنگی به ویژه ساخت، تعمیر و مرمت مساجد روستایی و برگزاری مجالس دینی و مذهبی و ...) باعث توسعه یافتگی و پایداری بیشتر روستاهای محدوده مطالعاتی گردیده و متعاقباً باعث بهبود شرایط زیستی و معیشتی خود روستاییان نیز، خواهد شد. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که؛

۱. بین شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی مردم با میزان مشارکت آنان در راستای توسعه پایدار روستایی، رابطه معناداری وجود دارد،

۲. بین میزان مشارکت مردم و توسعه پایدار نواحی روستایی، رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که مشارکت پایین روستاییان یکی از موانع عمده در راستای نیل به توسعه پایدار روستاهای محدوده مورد مطالعه شناخته شدند.

لذا در راستای مطالب مطرحه فوق، پیشنهادهای براساس یافته‌های تحقیق، به شرح موارد ذیل توضیح داده می‌شود؛

- قبل از انجام پروژه‌ها و برنامه‌ها و نیز تصمیم‌گیری‌های نهایی آن بهتر است، بررسی‌های اجتماعی، اقتصادی و انسان شناختی (شغل، سن، درآمد، سطح سواد، انسجام اجتماعی و ...) از محیط اجرای طرح به شیوه علمی با هدف شناسایی مشکلات و نیازهای اصلی روستاییان انجام گیرد. تا مسئولین بتوانند به قدر کافی در اثر اجرای این بررسی‌های مقدماتی درباره ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی مردم، سبک زندگی و آداب و رسوم مردم روستای منطقه اطلاعات و شناختی کافی بدست آورند.

- بنا به اظهارات اکثر روستاییان در روستاهای مختلف محدوده مطالعاتی؛ عمده نارضایتی‌های مردم از انجام پروژه‌های روستایی و نیز پایین بودن مشارکت آنان، مربوط به درآمد زایی پایین پروژه‌ها، نبود شغل و اشتغال‌زایی پایین طرح‌ها بویژه برای جوانان روستایی بوده است. پیشنهاد می‌شود مسئولین امر به وسیله اجرای طرح‌های درآمدزا و ایجاد کارگاه‌های تولیدی و صنایع وابسته، رضایت اکثریت روستاییان را در ابعاد درآمد و اشتغال بهبود بخشند.

- اکثر روستاییان، پایین بودن تعداد جلسات حضوری و توجیهی با مسئولین ذیربط جهت بیان خواسته‌ها و دیدگاه‌ها، عدم آگاهی و اطلاع رسانی صحیح از انجام پروژه‌ها، اهداف پروژه‌ها و نیز عدم

حمایت بیشتر دولت از مشارکت و حضور تمامی اقشار و طبقات جامعه روستایی، را به عنوان موانع مشارکت در اجرای پروژه‌ها عنوان نموده‌اند. بهتر است برای بالا بردن آگاهی اجتماعی روستاییان (مدیران محلی روستا، ریش سفیدان و عموم مردم) نسبت به حقوق و وظایف خود در جامعه از طریق آموزش، برگزاری جلسات حضوری بیشتر با مسئولین دولتی و اجرایی ذیربط به صورت همگانی و عمومی اقدام شود.

- بی‌سوادی و کم‌سوادی؛ یکی از موانع عمده در مشارکت‌پذیری اهالی در برنامه‌ها و پروژه‌های روستایی معرفی شده است. سعی شود از طرف نهادهای دولتی برنامه‌هایی همگانی برای بالا بردن سطح سواد روستاییان اجرا شود. همچنین عدم برخورداری بسیاری از روستاها از مدارس راهنمایی و متوسطه، باعث پایین بودن سطح سواد افراد به ویژه دختران و زنان روستایی می‌گردد. لذا گسترش مدارس بویژه در مقاطع بالاتر و توجه بیشتر دولت بر امر ساخت و ساز و توسعه فضاهای آموزشی امری الزامی است.

- بنا بر نتایج و یافته‌های تحقیق؛ میزان مشارکت نسبتاً بالای روستاییان در طرح‌ها و برنامه‌های فرهنگی؛ اعم از احداث، نوسازی و مقاوم سازی مساجد روستایی و همچنین برگزاری مراسم و آیین‌های مذهبی، ملی، جشن‌ها و عزاداری‌ها و ... تنها استثنا در میان مشارکت‌های کم‌رنگ و نا امیدکننده جماعات مورد مطالعه بوده است. لذا با عنایت به این موضوع و همچنین جایگاه و نقش ویژه و محوری روحانیون و ریش سفیدان در میان اهالی روستاها، می‌توان از طریق این رهبران محلی، بخش قابل توجهی از این میزان مشارکت‌های (مالی، یدی و مشورتی) اهالی را، به سمت و سوی دیگر برنامه‌ها و پروژه‌های عمران و آبادانی روستاها [با همکاری و نظارت تمامی مشارکت‌کنندگان، رهبران محلی و مدیران نوظهور روستاها] هدایت نمود.

۷. منابع

۱. اوکلی، پیترو و مارسدن، دیوید ۱۳۷۰، رهیافت مشارکتی در توسعه روستایی، ترجمه منصور معتمدنژاد، تهران: انتشارات تحقیقات روستایی، وزارت جهاد سازندگی سابق.
۲. پاپیان، ناهید، ۱۳۷۴، بررسی میزان مشارکت اعضای هیأت علمی در تصمیم‌گیری مدیران دانشگاه، تهران: فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، سال ۳، شماره ۱۰.
۳. چپرلی، حامد، ۱۳۸۶، نقش درآمد در تحول الگوی مسکن روستایی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۴. چمبرز، برات، ۱۳۷۶، توسعه روستایی اولویت بخشی به فقرا، ترجمه مصطفی ازکیا، تهران: دانشگاه تهران.
۵. حافظ‌نیا، محمدرضا، ۱۳۸۰، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۶. حسین‌نیا، غلامحسین، ۱۳۷۸، عوامل دموگرافیک مؤثر مشارکت در فعالیت‌های آموزشی و ترویجی و مشارکتی، ماهنامه جهاد، سال ۱۹، شماره ۲۲۴.
۷. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، حمدالله سجاسی قیداری و جمشید عینالی، (۱۳۸۶)، نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصل‌نامه علمی و پژوهشی روستا و توسعه، وزارت جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، سال ۱۰، شماره ۲.

۸. سوان سون، برتون، ۱۳۷۰، مرجع ترویج کشاورزی، ترجمه اسماعیل شهبازی، تهران: سازمان ترویج و کشاورزی.
۸. صادقلو، طاهره، ۱۳۸۸، امکان‌سنجی کاهش آثار بلایای طبیعی (سیل) با تأکید بر مدیریت مشارکتی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، پایان نامه کارشناسی ارشد.
۹. صباغیان، زهرا، ۱۳۷۱، مسایل و مشکلات سواد آموزی در ایران، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۰. ضابطیان، جعفر، ۱۳۸۲، برنامه‌ریزی توسعه پایدار در مناطق روستایی، شیراز: دانشگاه شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد (معماری و شهرسازی).
۱۱. طوسی، محمدعلی، ۱۳۷۰، مشارکت در مدیریت و مالکیت، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی، چاپ اول.
۱۲. عادل، جواد، ۱۳۸۹، بررسی تطبیقی نقش اعتبارات خرد در توسعه روستایی نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان آزادشهر، مطالعه موردی: دهستان‌های خرمارود شمالی و چشمه ساران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور گنبدکاووس.
۱۳. قاسمی، محمدعلی، ۱۳۸۱، عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان: اندیشه و برنامه‌ریزی، تهران: فصل‌نامه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سال ۲، شماره ۴.
۱۴. کائوتری، هونین و دیگران، ۱۳۷۹، مشارکت در توسعه، ترجمه هادی غبرایی، تهران: انتشارات روشن.
۱۵. گای، درام، ۱۹۸۸، توسعه مشارکتی: چشم‌اندازی از تجربه‌های توده‌های روستایی، گاهنامه روستا و توسعه، جهاد سازندگی، شماره ۴.
۱۶. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان گلستان، شهرستان گنبدکاووس.
۱۷. ملک محمدی، ایرج، ۱۳۷۴، شاخص‌های مشارکت مردم در مدیریت منابع طبیعی، ماهنامه جهاد، شماره‌های ۱۸۲ و ۱۸۳.
۱۸. میرزاعلی، محمد، ۱۳۹۰، امکان‌سنجی و ارزیابی مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی، نمونه موردی: دهستان سلطانعلی شهرستان گنبدکاووس، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور گنبدکاووس.

19. FAO, 1989, Sustainable Development And nature resource.

20. Lize , W., 2000, **Factors Influencing People Participation in Forest Management in India**, Economics;34.

21. Lowe, Philip, Et, AL., 1999, **Participation in Rural Development**, European Foundation, center For Rural Economy.

22. Reddy. Richard, et.al., 1973, **Why do people participation in Voluntary action?**, Journal of extention , Vor.X, wenter.

23. Sastry, K .R., 1997, **Participation Connotation and Contact**, Asia-Pacific Journal of Rural Development , July.

24. Simpson .B & Cala.C., 2001, **Measuring Results in Community Development**, An Exploration of Participation and Network Copacity Domains, CRHA(Calgary Regional Health Authority).

25. [http:// www.GoogleEarth.com/](http://www.GoogleEarth.com/) (2011).

شروېشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي
پرتمال جامع علوم انساني